

TỦ SÁCH THĂNG LONG
1000 NĂM

NGUYỄN QUANG NGỌC
(Chủ biên)

VƯƠNG TRIỀU LÊ
(1428 - 1527)

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI

VƯƠNG TRIỀU LÊ
(1428 - 1527)

Chỉ đạo thực hiện Dự án:
THÀNH ỦY - ỦY BAN NHÂN DÂN THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Thường trực Hội đồng Tư vấn khoa học:

GS. VŨ KHIÊU - *Chủ tịch Hội đồng*

Ông HỒ QUANG LỢI - *Phó Chủ tịch Hội đồng*

PGS.TS. PHẠM QUANG LONG - *Phó Chủ tịch Hội đồng*

Hội đồng khoa học nghiệm thu bản thảo:

PGS.TS. VŨ VĂN QUÂN - *Chủ tịch Hội đồng*

PGS.TS. NGUYỄN THỪA HỸ - *Phản biện 1*

PGS.TS. ĐÀO TỐ UYÊN - *Phản biện 2*

PGS.TS. TRẦN THỊ VINH - *Ủy viên*

PGS.TS. NGUYỄN THỊ PHƯƠNG CHI - *Ủy viên*

PGS.TS. NGUYỄN VĂN NHẬT - *Ban Tư vấn sách Lịch sử, Ủy viên*

Ông LÊ TIẾN DŨNG - *Tổng Giám đốc - Tổng Biên tập NXB Hà Nội, Ủy viên*

Ông PHẠM QUỐC TUẤN - *Nguyên Chánh Văn phòng Dự án, Ủy viên*

Bà PHẠM THÙY DƯƠNG - *Phó Tổng Giám đốc NXB Hà Nội, Thư ký*

ThS. QUÁCH THỊ HÒA - *Phó Chánh Văn phòng Dự án, Thư ký*

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Vương triều Lê (1428 - 1527)/Nguyễn Quang Ngọc (ch.b.) Hà Mạnh Khoa, Hoàng Anh Tuấn... - H. : Nxb. Hà Nội, 2019. - 948tr. ; 24cm. - (Tủ sách Trăng Long 1000 năm)

Phụ lục: tr. 587-918. - Thư mục: tr. 919-942

ISBN 9786045541500

1. Lịch sử 2. Nhà Lê 3. 1428-1527 4. Việt Nam
959.7026 - dc23

HINH0042p-CTP

TỦ SÁCH THĂNG LONG
1000 NĂM

GS.TS. NGUYỄN QUANG NGỌC

(Chủ biên)

VƯƠNG TRIỀU LÊ (1428 - 1527)

Tham gia biên soạn:

PGS.TSH. MẠNH KHOA - PGS.TS. HOÀNG ANH TUẤN

TSDNH ĐỨC TIẾN - TS. NGUYỄN THU HIỀN

T. HẠM ĐỨC ANH - ThS. ĐỖ DANH HUẤN

TS. ĐẶNG NGỌC HÀ - ThS. LÊ THÙY LINH

ThS. TRẦN VĂN QUYẾN - ThS. BÙI VĂN HUYỀN

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI - 2019

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Từ buổi đầu dấy nghĩa nơi rừng núi Lam Sơn, sau mười năm “ném mắt nằm gai” kháng chiến chống quân Minh, lãnh tụ Lê Lợi đã khơi mở một triều đại mới trong lịch sử dân tộc “*Một gương đại định, nên công oanh liệt vô song/ Bốn biển thanh bình, ban chiếu duy tân khắp chốn*” phác ra một viễn cảnh của ngày mai đất nước thanh bình, mở ra một thế kỷ phát triển của Vương triều Lê sơ.

Là một thời đoạn đặc biệt của lịch sử, Vương triều Lê sơ (1428 - 1527) được đánh giá là ngọn núi cao nhất trong dãy núi của chế độ phong kiến Việt Nam. Khác với nhà Lý, nhà Trần, nhà Lê xác lập vương vị, trở thành vương triều có vầng hào quang rực rỡ đầy uy tín sau khi giải phóng dân tộc, củng cố chủ quyền đất nước và mở rộng lãnh thổ, đưa Đại Việt tiến lên một cường quốc trong khu vực lúc đó, khiến lân bang phải e dè, kính nể. Cũng triều Lê sơ đã thực hiện những thành tích lớn lao về kinh tế, quân phân ruộng đất để bảo đảm đời sống nhân dân ổn định, chấn chỉnh giáo dục khoa cử để đào tạo bồi dưỡng hiền tài làm nguồn nguyên khí quốc gia. Nói như những lời văn khắc trên núi Bài Thơ của nhà vua Lê Thánh Tông, triều Lê sơ đã kết hợp được cả võ công văn trị, thực hiện sùng nghiệp “*Trời Nam sông núi bên muôn thuở/ Ngưng võ sửa văn chính lú này*” (Thiên Nam vạn cổ sơn hà tại/ Chính thị tu văn yển vũ niên).

“**Vương triều Lê (1428 - 1527)**” do GS.TS. Nguyễn Quang Ngọc làm chủ biên là công trình tiếp nối những cuốn sách viết về các vương triều trong lịch sử Việt Nam của Tủ sách Thăng Long ngàn năm văn hiến giai đoạn 2. Đây là công trình khoa học tập hợp và tổng kết tương đối đầy đủ khách quan và chuẩn xác về một thế kỷ của Vương triều Lê (1428 - 1527), một trong ba vương triều rạng rỡ võ công, văn trị thời kỳ Văn hóa Thăng Long, Văn minh Đại Việt, đánh dấu bước phát triển vượt bậc của đất nước của kinh đô Đông Kinh.

Nội dung sách đã cung cấp khá đầy đủ, hệ thống và toàn diện về lịch sử dân tộc trong 100 năm dưới Vương triều Lê sau khi khởi nghĩa giành thắng lợi mang lại độc lập cho dân tộc thoát khỏi ách đô hộ của nhà Minh; khắc phục hậu quả sau 20 năm đô hộ của nhà Minh; từng bước xây dựng và củng cố nhà nước quân chủ tập quyền trên cơ sở một nền chính trị vững

chắc (tổ chức chính quyền từ trung ương đến địa phương, quân đội vững mạnh, luật pháp hoàn chỉnh, chính sách đối nội và đối ngoại thể hiện một nhà nước vững mạnh và một quốc gia văn hiến); những chính sách khôi phục và phát triển kinh tế vừa góp phần ổn định xã hội, vừa chăm lo được đời sống nhân dân; văn hóa giáo dục có nhiều thành tựu rực rỡ thể hiện Đại Việt ở thế kỷ XV là một quốc gia văn hiến; hoạt động đối ngoại, đặc biệt trong quan hệ với nhà Minh, thể hiện một tinh thần độc lập, tự chủ... Một triều đại đạt được những thành tựu như vậy xứng đáng nhận được sự quan tâm của các nhà nghiên cứu.

Được bố cục theo một hướng mới, không viết dưới dạng thông sử về chính trị, kinh tế, văn hóa và xã hội chung cho cả vương triều mà viết theo mốc sự kiện của từng triều vua trong đó có điểm nhấn, như: vua Lê Thái Tổ thì gắn liền với sự nghiệp cứu nước, sáng lập vương triều Lê; từ vua Lê Thái Tông đến Lê Nghi Dân thì gắn liền với bước thăng trầm trong thời kỳ khủng hoảng về thiết chế, vua Lê Thánh Tông thì gắn với giai đoạn phát triển thịnh trị hoàng kim của vương triều; còn Lê Hiến Tông và những vị vua cuối thì gắn liền với thời kỳ khủng hoảng đi xuống về thiết chế chính trị trong 3 thập kỷ cuối của triều Lê. Ngoài ra, tập sách còn dành riêng một chương cuối viết về toàn bộ sự nghiệp 100 năm của vương triều trong tiến trình lịch sử đất nước, tuy ngắn gọn nhưng dễ hiểu và phù hợp với nhiều đối tượng độc giả.

Ngoài nội dung chính, sách còn có hai phụ lục: *Một số văn khắc Hán Nôm thời Lê sơ* và *Tuyển chọn một số công trình viết về Vương triều Lê sơ* tạo nên một tập hợp dữ liệu thông tin phong phú mang tính tiếp cận liên ngành, đa dạng và bổ ích, bổ sung thêm được những tư liệu mới, những luận điểm, ý tưởng mới cho công trình và thêm nhiều gợi mở cho các nhà nghiên cứu, các độc giả.

Với tinh thần nghiêm túc, cẩn trọng, sự kết hợp hài hòa, nhuần nhị giữa “bút pháp” khoa học hàn lâm và “bút pháp” khoa học văn chương cộng với sự tiếp thu những thành tựu lớn trong các nghiên cứu gần đây, lối tiếp cận cụ thể với nhân vật và sự kiện, cuốn sách không chỉ là tư liệu giá trị mà ẩn chứa trong đó còn là những bài học thiết thực cho công cuộc xây dựng, phát triển Thủ đô và đất nước trong bối cảnh hôm nay.

Nhà xuất bản Hà Nội trân trọng giới thiệu cuốn sách đến độc giả.

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI

LỜI GIỚI THIỆU

Vương triều Lê (1428 - 1527) là một trong ba vương triều rạng rỡ võ công, văn trị thời đại Văn hóa Thăng Long, Văn minh Đại Việt, đánh dấu bước phát triển vượt bậc của đất nước và của kinh đô Thăng Long - Đông Đô - Đông Kinh. Đã có hàng chục cuốn sách tầm thế viết về lịch sử Lam Sơn và từng mặt của Vương triều Lê hay các nhân vật lỗi lạc của nhà Lê, nhưng dường như lại chưa có mấy công trình dài riêng để nói về vương triều hết sức đặc biệt này. Do đó, một công trình khoa học tổng hợp, tổng kết một cách tương đối đầy đủ, khách quan và hệ thống về một thế kỷ Vương triều Lê không chỉ là đòi hỏi bức thiết của nhận thức chung về lịch sử Việt Nam, con người Việt Nam, mà còn có thể thông qua đó tìm ra những bài học cho công cuộc xây dựng và phát triển đất nước và Thủ đô trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, mở cửa và hội nhập quốc tế sâu rộng hiện nay.

Ban Tư vấn chuyên môn mảng sách Lịch sử, Tủ sách Thăng Long ngàn năm văn hiến của Nhà xuất bản Hà Nội do GS.NGND. Phan Huy Lê phụ trách ngay từ phiên họp đầu tiên trong giai đoạn II của Dự án đã đề xuất triển khai cuốn sách *Vương triều Lê* và chúng tôi may mắn được Nhà xuất bản giao cho trách nhiệm thực hiện. Trong giai đoạn I của Dự án, vào dịp 10 tháng 10 năm 2010, chúng tôi đã hoàn thành “đúng tiến độ” cuốn sách *Vương triều Lý (1009 - 1226)*, được đánh giá là đã phục vụ thiết thực và hiệu quả cho Đại lễ kỷ niệm 1.000 năm Thăng Long - Hà Nội, được xem như cơ sở để Nhà xuất bản Hà Nội tin tưởng ủy thác cho chúng tôi công việc có nhiều ý nghĩa này.

Lần này, đã có thêm một chút kinh nghiệm, lại không bị “thúc ép nhiều về tiến độ”, nên chúng tôi có thời gian đứng đỉnh leo núi Truyền Đăng để được tận mắt, tận đáy lòng cảm nhận dòng thơ bất hủ “*Tiên Nam vạn cổ hà sơn tại*” của Lê Thánh Tông. Chúng tôi cũng có

cơ hội giở đọc *Dư địa chí* của Nguyễn Trãi trên đèo Cù Mông (Bình Định - Phú Yên), dưới chân núi Đá Bia (Phú Yên) hay tại làng vua Thủy Xá (Plei Tao ở huyện Chư Pưh, tỉnh Gia Lai), để hình dung phạm vi lãnh thổ và tầm ảnh hưởng của nhà Lê trên vùng đất phương Nam. Mùa hè năm 2015, chúng tôi còn có may mắn được đến thăm quần đảo Trường Sa và chia sẻ thông tin với các nhà khảo cổ học về dấu tích sinh sống lâu đời và liên tục của cư dân Sa Huỳnh, Chăm-pa, Đại Việt ở đây, trong đó có hơn 5 chục mảnh gốm men rạn và men vàng chanh ở trên đảo Nam Yết, minh chứng cho sự có mặt của người dân Đại Việt thời Lê trên hòn đảo xa xôi này... Càng đi, càng đọc lại càng vỡ ra được nhiều điều, khiến chúng tôi càng thấy hoang mang về vốn hiểu biết chưa thật đủ độ thâm sâu của mình. Tuy nhiên nếu cứ “cầu toàn” thì không biết đến khi nào mới có được bản thảo.

Chúng tôi đã cùng nhau kiểm đếm lại tất cả các sự kiện, các sự việc, hiện tượng xảy ra trong các đời vua Lê tính từ năm 1428 cho đến năm 1527, đặt chúng trong mối quan hệ với nhau và làm cơ sở mô tả lịch sử 100 năm Vương triều Lê sơ theo diễn trình lịch sử liên tục. Tuy nhiên trong khi trình bày, để bạn đọc dễ theo dõi, chúng tôi không thể không chia ra thành các chương, mục, thậm chí là các tiểu mục. Những đời vua chiếm vị trí hết sức đặc biệt trong lịch sử Vương triều và lịch sử đất nước (mặc nhiên là số lượng tư liệu, sự kiện cũng dày dặn và phong phú hơn hẳn), như các đời vua Lê Thái Tổ, Lê Thánh Tông thì chúng tôi sắp xếp thành các chương riêng (chương I và chương III). Những đời vua còn lại, chúng tôi tổ hợp có khi là 3 đời vua vào một chương (chương II), có khi đến 6, 7 đời vua vào một chương (chương IV) cho phù hợp với diễn biến các giai đoạn lịch sử Vương triều Lê và cũng tạo nên sự cân đối tương đối của các chương sách. Chương V được xem như chương gói lại, tổng luận, nhận xét, đánh giá khái quát lịch sử 100 năm Vương triều Lê.

Dưới đây là sự phân công trách nhiệm cụ thể:

Chương I: *Lê Thái Tổ (1428 - 1433): Sự nghiệp cứu nước, sáng lập vương triều, ổn định và phát triển đất nước* do PGS. Hà Mạnh Khoa và ThS. Bùi Hải Huỳnh viết.

VƯƠNG TRIỀU LÊ (1428 - 1527)

Chương II: *Từ Lê Thái Tông đến Lê Nghi Dân (1433 - 1460): Bước thăng trầm của một chặng đường chuyển đổi* do PGS. Hà Mạnh Khoa và ThS. Bùi Hải Huỳnh viết.

Chương III: *Lê Thánh Tông (1460 - 1497): Giai đoạn phát triển toàn thịnh của vương triều* do ThS. Đặng Ngọc Hà và GS. Nguyễn Quang Ngọc viết.

Chương IV: *Lê Hiến Tông và những triều vua cuối cùng (1497 - 1527): Quá trình suy yếu và lụi tàn* do ThS. Đỗ Danh Huấn viết.

Chương V: *100 năm vương triều Lê trong tiến trình lịch sử đất nước* do TS. Phạm Đức Anh viết mục 1 (*Hoàn thiện mô hình quân chủ tập quyền Nho giáo*); PGS. Hà Mạnh Khoa viết mục 2 (*Phục hồi và phát triển kinh tế*); TS. Đinh Đức Tiến viết mục 3 (*Phục hưng nền văn hóa dân tộc*); PGS. Hoàng Anh Tuấn, ThS. Lê Thùy Linh và TS. Nguyễn Thu Hiền viết mục 4 (*Hoạt động đối ngoại và cuộc đấu tranh cho “muôn thuở Trời Nam núi sông còn mãi”*).

Phần Phụ lục do GS. Nguyễn Quang Ngọc, PGS. Hoàng Anh Tuấn, ThS. Trần Văn Quyến, ThS. Đặng Ngọc Hà chịu trách nhiệm. Chúng tôi chọn giới thiệu (nguyên văn chữ Hán, phiên âm, dịch nghĩa) 4 văn bia mà các chuyên gia cho là quan trọng bậc nhất của thời Lê sơ và 18 bài viết của các tác giả ở trong và ngoài nước không chỉ tiêu biểu cho từng lĩnh vực mà quan trọng hơn là có thể bổ sung làm rõ thêm những nội dung và vấn đề mà 5 chương viết chính chưa có điều kiện trình bày đầy đủ. Để đảm bảo cho toàn bộ cuốn sách được trình bày chuẩn xác và thống nhất, trong khi biên tập, chúng tôi không thể không giải thích thêm hay đính chính lại một đôi chỗ sai sót hay không còn phù hợp của các bài viết thường là hoàn thành có đến 2 chục hay hơn 2 chục năm trước đây, nhưng trước sau chúng tôi vẫn giữ nguyên tác không can thiệp vào nội dung của văn bản.

Bản thảo được hoàn thành tại Trung tâm Hà Nội học và Phát triển Thủ đô, Viện Việt Nam học và Khoa học phát triển, Đại học Quốc gia Hà Nội. Thạc sĩ Trần Văn Quyến là người tập hợp các phác thảo ban đầu tổ hợp thành bản thảo sơ bộ. Cử nhân Vương Thúy An cũng